

NUTQIDA KAMCHILIGI BO‘LGAN BOLALARNING DIQQATINI RIVOJLANTIRISHDA OLIB BORILADIGAN KORREKSION ISHLAR

Ummatova Azizaxon Abdulali qizi

Qo‘qon davlat Universiteti 2- kurs magistranti

Qo‘qon shahar “Logo Star” logopedik markazi direktori.

Logopedummatova@gmail.com

I.Q.Sayfullayeva

Ilmiy rahbar: PHD

Annotatsiya. Biz ushbu tezisda nutqida kamchiligi bo‘lgan bolalarning diqqatini rivojlantirishda olib boriladigan korreksion ishlar va ularning nutqiy rivojlanish jarayoniga ta‘siri ko‘rib chiqamiz. Nutq nuqsonlariga ega bolalarda diqqatning barqarorligi, jamlanishi va taqsimlanishidagi xususiyatlar tahlil qilinadi hamda ularni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik va logopedik yondashuvlar yoritiladi. Shuningdek, diqqatni rivojlantirishga xizmat qiluvchi didaktik o‘yinlar, mashqlar va korreksion metodlarning nutqiy faoliyatni faollashtirishdagi samaradorligi ilmiy asosda ko‘rib chiqiladi. O‘zbek va xorijiy psixologik-pedagogik tadqiqotlar asosida korreksion ishlarning bolalarda nutqiy kompetensiyani oshirish, idrok va xotirani rivojlantirishdagi o‘rni tahlil qilinadi. Natijada, tizimli va kompleks korreksion yondashuv nutqida kamchiligi bo‘lgan bolalarning diqqatini rivojlantirish hamda ularning nutqiy rivojlanishini jadallashtirishda muhim omil ekani xulosalanadi.

Kalit so‘zlar. Nutq kamchiligi, diqqat, korreksion ishlar, logopedik yordam, psixologik-pedagogik yondashuv, didaktik o‘yinlar, nutq rivojlanishi, kognitiv jarayonlar, maktabgacha ta‘lim, nutqiy kompetensiya.

CORRECTIONAL WORKS AIMED AT DEVELOPING ATTENTION IN CHILDREN WITH SPEECH IMPAIRMENTS

Abstract. In this thesis, correctional work aimed at developing attention in children with speech impairments and its impact on speech development is considered. The characteristics of attention stability, concentration, and distribution in children with speech disorders are analyzed, and pedagogical and logopedic approaches aimed at their development are described. The effectiveness of didactic games, exercises, and correctional methods in activating speech activity is also considered. Based on Uzbek and international psychological-pedagogical research, the role of correctional work in improving children’s

speech competence, perception, and memory development is analyzed. As a result, it is concluded that a systematic and complex correctional approach is an important factor in developing attention and accelerating speech development in children with speech impairments.

Keywords. *Speech impairment, attention, correctional work, speech therapy support, psychological-pedagogical approach, didactic games, speech development, cognitive processes, preschool education, speech competence.*

КОРРЕКЦИОННАЯ РАБОТА ПО РАЗВИТИЮ ВНИМАНИЯ У ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ

Аннотация. *В данной тезисной работе рассматривается коррекционная работа, направленная на развитие внимания у детей с нарушениями речи, и её влияние на развитие речевой деятельности. Анализируются особенности устойчивости, концентрации и распределения внимания у детей с речевыми нарушениями, а также описываются педагогические и логопедические подходы, направленные на их развитие. Рассматривается эффективность дидактических игр, упражнений и коррекционных методов в активизации речевой деятельности. На основе узбекских и зарубежных психолого-педагогических исследований анализируется роль коррекционной работы в развитии речевой компетенции, восприятия и памяти у детей. В результате делается вывод, что системный и комплексный коррекционный подход является важным фактором развития внимания и ускорения речевого развития у детей с нарушениями речи.*

Ключевые слова. *Нарушения речи, внимание, коррекционная работа, логопедическая помощь, психолого-педагогический подход, дидактические игры, развитие речи, когнитивные процессы, дошкольное образование, речевая компетенция.*

Kirish. *Nutqida kamchiligi bo‘lgan bolalarda diqqatning yetarli darajada rivojlanmaganligi nutqni idrok etish, tushunish va ifodalash jarayonlarida sezilarli qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Bunday bolalarda diqqatning barqaror emasligi va tez chalg‘ishi nutqiy topshiriqlarni bajarishda xatolarga, so‘zlarni noto‘g‘ri tanlashga hamda nutqning izchilligini saqlashda muammolarga sabab bo‘ladi. Shu bois diqqatni rivojlantirishga qaratilgan korreksion ishlar nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishda muhim pedagogik yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Diqqatning ixtiyoriy va ixtiyorsiz shakllarini rivojlantirish, uni jamlash va taqsimlash ko‘nikmalarini shakllantirish bolalarning nutqiy*

faoliyatini faollashtirishga xizmat qiladi. O‘zbekiston va xalqaro psixologik-pedagogik tajribalar shuni ko‘rsatadiki, diqqatni rivojlantirishga yo‘naltirilgan korreksion mashg‘ulotlar nutqiy rivojlanish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ushbu tezisdagi nutqida kamchiligi bo‘lgan bolalarning diqqatini rivojlantirishda olib boriladigan korreksion ishlar nazariy va amaliy yondashuvlar asosida yoritiladi, chunki nutq va kognitiv jarayonlar o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik bolalar rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism. Nutqida kamchiligi bo‘lgan bolalarda diqqatning yetarli darajada rivojlanmaganligi nutqiy faoliyatning barcha bosqichlariga, ya‘ni idrok etish, tushunish va ifodalash jarayonlariga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Bunday bolalarda diqqatning beqarorligi, tez chalg‘ishi va bir faoliyatdan ikkinchisiga oson o‘tib ketishi nutqiy topshiriqlarni bajarishda xatolarga, fikrni izchil bayon eta olmaslikka hamda nutqning mantiqiy tuzilishida buzilishlarga olib keladi. Shu sababli diqqatni rivojlantirishga qaratilgan korreksion ishlar nutq kamchiliklarini bartaraf etishning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Psixologik va logopedik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, diqqatning barqarorligi va ixtiyoriy shaklining rivojlanishi nutqiy faoliyat samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Diqqat jarayonlarining faollashuvi so‘z boyligining kengayishiga, grammatik tuzilmalarning to‘g‘ri shakllanishiga hamda nutqning izchilligini ta‘minlashga yordam beradi.

Nutqida kamchiligi bo‘lgan bolalarda diqqatni rivojlantirish jarayonida maxsus korreksion usullar muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda diqqatning asosiy turlari — ixtiyoriy, ixtiyorsiz va ixtiyoriydan keyingi diqqatni shakllantirishga qaratilgan mashg‘ulotlar qo‘llaniladi. Mutaxassislar fikriga ko‘ra, diqqatni rivojlantirish nutqiy faoliyat bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, u kognitiv jarayonlarning faollashuviga olib keladi. Diqqatni rivojlantirish jarayonida qo‘llaniladigan korreksion usullar bolalarning eshitish, ko‘rish va harakat diqqatini mustahkamlashga xizmat qiladi, bu esa nutqni idrok etish va qayta ifodalash jarayonini yengillashtiradi.

Korreksion ishlar jarayonida quyidagi asosiy usullardan foydalaniladi:

- **Diqqatni jamlash mashqlari:** bolalarda bir obyekt yoki topshiriqqa uzoq vaqt e‘tibor qaratish ko‘nikmasini shakllantiradi.
- **Eshitish va ko‘rish diqqatini rivojlantiruvchi mashqlar:** nutq tovushlari, so‘zlar va ko‘rsatmalarni aniq idrok etishga yordam beradi.
- **Didaktik va interaktiv o‘yinlar:** bolalarda qiziqish uyg‘otib, diqqatni faollashtirish va nutqiy faollikni oshirishga xizmat qiladi.
- **Xotira va idrok mashqlari:** eslab qolish, solishtirish va qayta ifodalash jarayonlarini rivojlantiradi.
- **Sensor va motor mashqlar:** mayda motorika va kognitiv jarayonlarni faollashtirib, nutq rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaydi.

● **Kompleks korreksion mashg‘ulotlar:** diqqatni rivojlantirish, nutqiy mashqlar va o‘yin faoliyatini birlashtiradi.

Eng samarali yondashuv – diqqatni rivojlantirishga qaratilgan korreksion ishlarni nutqiy faoliyat bilan uyg‘un holda olib borishdir. Bunda logoped va pedagog bolalarning individual psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda tizimli ish olib boradi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va didaktik vositalar korreksion mashg‘ulotlar samaradorligini oshiradi, biroq asosiy natija muntazam va kompleks tarzda tashkil etilgan korreksion ishlar orqali ta‘minlanadi.

Xulosa. Psixologik-pedagogik fanlarning zamonaviy yondashuvlari shuni ko‘rsatadiki, nutqida kamchiligi bo‘lgan bolalarda diqqatni rivojlantirishga qaratilgan korreksion ishlar nutqiy faoliyatni takomillashtirishning muhim vositalaridan biridir. Diqqatning barqarorlashuvi, jamlanishi va ixtiyoriy shaklining rivojlanishi bolalarda nutqni idrok etish, tushunish va izchil ifodalash jarayonlarini yaxshilaydi. Tadqiqotlar diqqatni rivojlantirishga yo‘naltirilgan mashg‘ulotlar nutqiy kompetensiyani oshirib, so‘z boyligi, grammatik tuzilma va nutq ravonligini rivojlantirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi. Ayniqsa, maktabgacha yoshdagi bolalarda diqqatni erta rivojlantirish nutq kamchiliklarini kamaytirishda muhim ahamiyatga ega. Diqqatni rivojlantirish bolalarning eshitish, ko‘rish va tahlil qilish jarayonlarini faollashtirib, nutq va kognitiv faoliyat o‘rtasidagi bog‘liqlikni mustahkamlaydi.

O‘zbekistonda inklyuziv ta‘limni rivojlantirishga qaratilgan islohotlar bu yo‘nalishdagi ishlarni yanada kengaytirmoqda. Diqqatni rivojlantirishga qaratilgan korreksion ishlarni pedagogik texnologiyalar, o‘yinlar va individual yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirish bolalarning nutqiy va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Natijada, diqqatni rivojlantirish nafaqat nutq kamchiliklarini kamaytiradi, balki bolalarda o‘ziga ishonch va kommunikativ faollikni ham oshiradi. Shu bois bunday korreksion ishlarni muntazam va tizimli olib borish eng samarali yondashuv hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Nishanova Z.T., Qurbonova Z.T. Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya. – Toshkent: Tafakkur-Bo‘stoni, 2011. – 304 b.
2. Asranbayeva M.X., Oribboyeva D.D., Boymirzayeva D.D. Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi. – Toshkent: Tafakkur Avlodi, 2023. – 480 b.
3. Luriya A.R. Oliy nerv faoliyati va nutq psixologiyasi. – Moskva: Pedagogika, 1975. – 392 b.
4. Vygotskiy L.S. Myshlenie i rech (Tafakkur va nutq). – Moskva: Gosizdat, 1982. – 352 b.

5. Leontyev A.N. Faoliyat, ong, shaxs. – Moskva: Politizdat, 1977. – 304 b.
6. Galperin P.Ya. Psixologiyada aqliy harakatlar nazariyasi. – Moskva: Moskva universiteti nashriyoti, 1966. – 216 b.
7. Djo‘rayeva S. Nutqda diqqatning roli. *Pedagogika jurnali*, 2022.
[https://science.jdpu.uz/...](https://science.jdpu.uz/)
8. <https://www.ziyonet.uz> – Elektron ta’lim axborot tarmog‘i
9. <https://uz.wikipedia.org> – O‘zbekcha ensiklopediya